

UIT GROOTVADERS JEUGD

EEN VERHAAL

door A. J. Hoogenbirk.

NIJKERK — G. F. CALLENBACH

UIT GROOTVADERS JEUGD

EEN VERHAAL

DOOR

A. J. HOOGENBIRK

ZESDE DRUK

NIJKERK — G. F. CALLENBACH

.... 't waren kruitvaatjes, gelijk de roovers zeer goed wisten. blz. 12

I.
OP ZEE.

„Grootvader, zou u 't mij nu eens willen vertellen?”

Deze vraag werd gedaan door een jongen, die toen een jaar of tien oud was, maar nu zelf al lang grootvader is, aan een oud man met zilverwit haar en een recht minzaam gelaat, al waren er ook diepe rimpels in gegroefd.

„Wat bedoel je, lieve Jan?” vroeg de grijsaard vriendelijk.

„Wel, grootva,” was 't antwoord, „u hebt al zoo lang beloofd mij eens te zullen vertellen, hoe u hier in Nederland gekomen zijt. We zijn van Duitsche afkomst, zegt vader, maar u weet er zeker alles van te vertellen, daar u zelf een geboren Duitscher zijt.”

„Zeker, jongenlief,” sprak de oude man, en de toon, waarop hij die woorden uitsprak, maakte het voor ieder die goed hoorde al duidelijk, dat de spreker zijn taal als kind niet in Nederland had geleerd.

„En vertelt u 't mij nu?”

„'t Is een lange geschiedenis, Jan, en ik wil niet beloven, 't in één adem af te doen, maar ik kan er alvast een begin mee maken.”

Dat was juist wat Jan wilde. Wat hij te hooren kreeg was dan ook wel de moeite waard, zoozeer zelfs, dat ik geloof allen lezers een genoegen te doen door 't ook hun mee te deelen. Mocht ik mij daarin vergissen, 't zou mij spijten, doch ik vrees er niet voor.

Grootvader, bij wien Jan den heelen dag had doorgebracht — en dat was een van die dingen, waar hij 't meest van hield — stopte zijn lange pijp, zette zich gemakkelijk in zijn leunstoel en zei:

„Wat ik je vertellen wil, mijn beste jongen, is eigenlijk een dubbele geschiedenis; want je zult niet alleen hooren hoe ik van het eene land in 't andere kwam, maar ook hoe ik uit het eene leven in het andere werd overgebracht.”

Dat Jan Grootvader op dat oogenblik begreep, zou ik niet durven zeggen. Evenwel dat kwam later. Den lezers zal 't misschien wel evenzoo gaan. Nu, dat schaaft niet.

„Ik werd,” zoo begon grootvader, terwijl grootmoeder ik weet niet 't hoeveelste naadje van een breikous begon, „ik werd geboren in de stad Rostock. Je weet misschien nog niet waar dat is. Zij ligt in Mecklenburg en aan de Oostzee.”¹⁾

„Rostock,” zoo vervolgde de oude man, „ziet er — althans zoo was 't in mijn jongen tijd — heel anders uit dan de steden hier. 't Is geen groote en ook geen mooie plaats. Men spreekt er Platduitsch, dat wel wat van 't Hollandsch weg heeft. De zeelui, die van hier kwamen, kon ik als knaap reeds vrij goed verstaan. In één ding echter lijkt Rostock op veel steden van Nederland. Er komen namelijk elken dag schepen aan, terwijl men weer andere ziet vertrekken. Hollandsche vaartuigen ziet men er heel dikwijls.

„Ik zal u van mijn jongensjaren maar niet lang vertellen. Ik leerde niet bijzonder veel, omdat ik er weinig lust toe had. Des te meer echter hield ik mij bezig met de schepen en al wat daartoe behoorde. Want reeds als klein kind was het varen mijn lust en leven. Ik wilde zeeman worden, gelijk zooveel jongens in Rostock, en mijn ouders hadden daar niet tegen. „De oogen des Heeren zijn aan alle plaatsen,” sprak

¹⁾ Dat is het land van waar onze prins Hendrik is.

mijn vader. „Hij kan je op 't land evengoed bewaren als op zee.” En dat was ook zoo, al bekommerde ik mij toen daar al zeer weinig om.

„In dien tijd woonde te Rostock een scheepskapitein, die, omdat hij zoo groot van gestalte was, door 't volk „Lange Lourens” werd genoemd. Of hij nu niet eigenlijk nog een anderen naam droeg, heb ik nooit kunnen te weten komen. „Lange Lourens” voer op de Levant.”

„Wat is dat, grootvader?” vroeg Jan.

„De Levant, mijn jongen, is het Oosten. De naam beteekent: de opgang der zon. We bedoelen er mee de havens van Turkije en Griekenland, zooals Smyrna, Thessalonika en andere. Nu, daarop voer Lourens met allerlei handelswaren. Hij was een goed zeeman, en daarbij een eerlijk, vroom man, schoon hij soms wonderlijk kon uitvallen en streng wezen ook. Evenwel iedereen hield van hem, en mijn ouders deden dan ook, toen ik vijftien jaar oud was en naar zee wilde, alle moeite om Lourens te bewegen mij mee te nemen als zijn scheepsjongen. Maar dat lukte niet”

„Waarom niet, grootvader?”

„Wel, Lourens had gelijk, toen hij tot mijn ouders zeide: Die jongen kan niet eens behoorlijk lezen en schrijven, hij heeft dus zeker niet willen leeren. Maar als hij van zoo'n aard is, deugt hij ook op mijn schip niet. Ik zal eens eerst zien wat er van hem gegroeid is als ik terugkom.”

„En wat deedt u toen, grootvader?”

„Wel, ik was eerst heel boos. Maar mijn ouders begrepen, dat Lourens gelijk had en stuurden mij weer naar school. En weet je wat ik deed? Ik leerde zoo hard en zoo veel ik maar kon, niet uit lust zoozeer, maar omdat ik begreep, dat er zodoende het spoedigst een eind aan komen zou. Als Lourens weerom komt, neemt hij mij dan misschien

wel mee, dacht ik. Ongelukkig bleef hij toen zeer lang uit, schoon buiten zijn schuld, want het kwam doordat zijn schip lek sprong, en hij 't eerst te Oporto moest laten herstellen. Ik was echter over dat lange uitblijven zeer verdrietig. Ik wist toen niet, dat de Heer het juist zoo bestierde, als voor mij later noodig zou wezen."

"En blijft u al dien tijd op school, grootvader?"

"Ja, maar daar ik zoowat uitgeleerd was, begon de meester mij onderwijs te geven in nog hooger dingen dan de gewone. Zoo leerde ik wat van handelsrekenen, aardrijkskunde en andere zaken, waar anders op school in dien tijd niets van instond. En toen Lourens eindelijk wederkwam was hij zoo voldaan over mij, dat ik dadelijk tot zijn scheepsjongen werd aangesteld. Ik was zoo blij, alsof ik een schat had ontvangen.

"Reeds twee maanden later begon mijn eerste groote zeereis; weinig dacht ik toen, dat het ook mijn laatste zou zijn.

"Het leven aan boord beviel mij al aanstonds zeer goed; ik wist er trouwens reeds nagenoeg alles van vóór ik op 't schip kwam. Alleen viel 't mij niet mee, dat ik hier om zoo te zeggen Allemans knecht was, en zelfs zoo goed als niets had in te brengen. De kapitein was ook geen gemakkelijk heer. Den geheelen dag had ik werk met alles schoon te houden en te poetsen, hier wat te brengen, ginds wat te halen, en wee mijn gebeente als niet alles in orde was! Dan kon „Lange Lourens" er geducht opslaan met een kort eindje touw met knopen, en de stuurman volgde daarin zijn voorbeeld."

"Vondt u het dan niet naar op het schip, grootva?"

"Toch niet, Jan, want aan den anderen kant had ik ook weer een goed leven. De schipper zorgde, dat geen mensch

mij overlast deed, en bovendien was hij wel streng, maar voor wien zijn werk deed een beste man. Elke morgen las hij met zijn volk een hoofdstuk uit den Bijbel, en deed dan zelf een gebed. Zondags hadden we een uur lang kerk. Dan zongen we liederen en werden de Geloofsartikelen en de Wet gelezen en 't Onze Vader gebeden. Daarna las de kapitein iets voor uit een boek met predikatiën en leeringen. En nu was „Lange Lourens” niet alleen vroom in zijn woorden, maar ook in zijn daden. Alleen, zooals ik zei, kon hij zich wel eens wonderlijk uitdrukken.

„De reis ging als bijna altijd naar 't Oosten. We bezochten Konstantinopel, Smyrna en nog verscheiden andere plaatsen in die buurt. Verder gingen we naar 't eiland Zante, naar Nauplia en ik weet niet waar nogal meer heen. Als je wat grooter bent zul je op school die namen nog wel eens hooren.”

„En was het niet prettig op al die plaatsen te komen?”

„Om je de waarheid te zeggen, Jan, heb ik er al heel weinig van gezien. Meestal mochten we niet van boord. Alleen te Konstantinopel ben ik een poosje aan wal geweest, maar van de stad heb ik maar weinig aanschouwd. Ik vond het er tamelijk vuil, en de mannen zagen er juist niet vriendelijk uit. De vrouwen loopen daar weinig op straat en zijn dan nog dicht gesluierd. De huizen lijken wel gevangenis. Ze hebben aan de buitenzij haast geen ramen; slechts enkele kleine tralievensters.

„Nadat we een paar maanden in de Levant hadden geworven, was ons schip zoo vol geladen als 't maar met mogelijkheid kon, en namen wij de thuisreis aan. Ik was daar hartelijk blij om, want ik verlangde naar mijn ouders. 't Was dan ook de eerste keer, dat ik zoo lang van hen af was. Overigens was 't mij tot nog toe goed bevallen.

We hadden mooi weer gehad, 't was zomer, en daarbij was ik met het volk op zoo'n goeden voet als ik maar wenschen kon. Ook de kapitein was recht vriendelijk voor mij. Hij had mij eens wat laten schrijven en dat was heel goed gegaan, want ik had al mijn best gedaan om het te leeren. Sinds dien tijd moest ik telkens 't een of ander voor hem overschrijven, want wat „Lange Lourens” ook kon, mooi schrijven zeker niet.

„Wij waren een eindweegs de Middellandsche zee in, ik denk zoowat op de hoogte van Tarente, toen de kapitein eens tot mij zeide: „Luister Michiel, en let goed op! Zie je dat witte zeil daar in de verte?”

„Ja kapitein.”

„En hoe ziet het er uit?”

„Ik zou zeggen driehoekig en spits toeloopend.”

„Juist, je hebt goede oogen,” sprak de schipper, terwijl hij zijn kijker neerlei. „Nu, zoo'n schip, jongen, is een kaperschip. Er zijn zeeroovers op, Mohammedanen van de kust van Barbarije en Algiers, ten zuiden van 't water waar we nu in varen. 't Zijn woeste kerels, ruw en goddeloos, en als ze ons Christenen kwaad kunnen doen, laten ze 't niet. Want wel haten ze ons geloof, maar ons geld en goed hebben ze lief. Ja, ze willen ons zelf ook wel hebben.”

„Waarom?” vroeg ik.

„Om ons als slaven te gebruiken, Michiel; ik mag lijden dat je 't nooit ondervindt.”

„Is het u wel eens overkomen, kapitein?” vroeg ik.

„Gelukkig niet, jongen, ander zou 'k misschien hier niet staan, God heeft me tot nog toe bewaard, en hoewel 't hier krielt van zeeroovers, ben ik er toch altijd gelukkig en zonder verlies doorgekomen. We hebben een paar maal moeten vechten, maar ze hebben het niet van ons kunnen

„winnen. God geve, dat het ook deze reis goed afloopt.”

„Komt dat schip ook op ons af, kapitein?”

„Nee, jongen, dat zeilt weg. Maar geef nu verder je oogen goed den kost. En als je ooit zoo'n zeil ziet, waarschuw me dan dadelijk.”

„'t Was niet noodig, dat mij dit laatste werd gezegd, want ik had reeds van zeeroovers den schrik gekregen. Voortaan bad ik elken morgen, dat de Heer ons voor die lieden mocht bewaren, en verheugde mij elken avond dat we er geen ontmoet hadden.

„'t Liep tegen het eind van Augustus, toen wij in de nabijheid der Straat van Gibraltar kwamen. „Gelukkig,” hoorde ik den stuurman zeggen, „we zijn 't roovergebied haast uit, en 't is zonder moeite gegaan.”

„Den volgenden morgen was ik ternauwernood uit mijn kooi op dek, toen ik den uitkijk, die in den mast zat, hoorde roepen :

„Een zeil aan bakboord!”

„Ik keek in de richting, en bespeurde weldra een vaartuig. Ik tuurde en tuurde nog eens, terwijl intusschen de een na den ander op 't dek verscheen, en 'tzelfde deed als ik. Eensklaps was 't, als ging mij een koude rilling door de leden. Ik had het driehoekige zeil ontdekt. 't Was een kaper! Zonder een woord te spreken draaide ik mij om, en snelde naar beneden om den kapitein op te zoeken.

„Kapitein,” riep ik, „een kaper in 't zicht!”

„Ik weet het al, jongen,” antwoordde de schipper, zoo bedaard, als had ik hem verteld, dat de koffie klaar was.

Ik ging heen, en vond nu alle man vereenigd op het dek. Het rooversschip naderde snel, men kon duidelijk de zeilen en de roode vlag onderscheiden.

„We zullen moeten vechten,” sprak de bootsman, terwijl hij een bedenkelijk gezicht trok.

„Ik denk ook, dat de lange stukken er bij te pas zullen komen,” sprak een ander. — „Je moet weten, Jan, dat zijn scheepskanonnen,” voegde grootvader er bij.

„Daar is de kapitein!” riepen verscheiden stemmen, „let op. Nu zal 't ernst worden.”

„Voor 't oogenblik echter deed de schipper niet anders dan een langen onderzoekenden blik werpen op het rooverschip, dat al nader kwam. Toen gaf hij 't bevel alle zeilen bij te zetten. We hadden een gunstigen wind, en er was dus kans dat wij den vijand ontliepen. Blijkbaar wilde de schipper dat; ik hoopte — en misschien velen met mij — dat het gelukken mocht.

Maar zoo was het niet; onze schoener was bijzonder zwaar geladen, en kon op verre na niet zoo vlug zeilen, als het snelvarende, ranke kaperschip.

Nog een oogenblik en daar floot een kanonskogel door het groote zeil en wel zoo goed gericht, dat het in een oogenblik aan flarden hing. We begrepen dat het ernst werd. Aller oogen waren gericht op den kapitein; ieder wachtte zijn bevelen af. Maar tot onze groote verwondering bleven de woorden: „alles klaar voor 't gevecht” ditmaal uit. „Lange Lourens” stond doodkalm met de handen in de zakken zijn pijpje te rooken en gaf bevel bij te draaien.”

„Wat is dat?” vroeg Jan.

„Dat wil zeggen zoo te sturen, dat we het andere schip niet ontvluchten, maar nader komen konden. De roover begreep, dat we hem niet dorsten weerstaan.

„Weldra was hij vlak bij ons, en kon ik de ruwe, geelbruine gezichten der roovers onderscheiden. Ze hadden hun kanonnen gereed en bovendien was elk man zwaar gewapend. Geweren, pistolen, klingen, dolken en pieken flikkerden in den zonneschijn. 't Was een mooi gezicht, maar ik gevoelde

toch in dat oogenblik zooveel berouw als haren op mijn hoofd, dat ik zoo dwaas was geweest op zee te gaan.

„Ons volk stond alles bedaard aan te kijken, schoon geen mensch begreep wat er eigenlijk zou gebeuren. Wilde „Lange Lourens” zijn schip maar zoo ineens overgeven? Dat had hij nog nooit gedaan. Intusschen zette de kaper eenige booten uit, die weldra gevuld waren met gewapend volk, en rechtstreeks op ons schip aanroelden.

„Zoodra de kapitein dat zag, wenkte hij den stuurman, fluisterde hem iets in 't oor, en riep toen met luider stem ons toe: „Laat niemand tegenweer bieden!” Daarop ging hij de trap af naar de kajuit. Wij begrepen er nu niets meer van, en begonnen wantrouwig en ongerust te worden. Zoo scheen het den roovers ook te gaan. Zij vatt'en er niets van, dat we hen zoo rustig lieten begaan en geen vin verroerden. Evenwel kwamen zij nader en weldra was er een heele troep van dat gespuis aan boord. Hun aanvoerder, een kerel met een zwarten baard, een taankleurig gezicht en een kromme sabel in de vuist, trad vooruit en vroeg barsch:

„Waar is de kapitein?”

„Ik zal u bij hem brengen,” sprak de stuurman, en ging door den aanvoerder en eenige roovers gevolgd, hun voor naar beneden.

„En wat gebeurde daar, grootvader?” vroeg Jan nieuwsgierig.

„Luister maar; „Lange Lourens” heeft het later zelf honderdmaal verteld.

„De deur van de kajuit stond open, en de rooverhoofdman wilde juist binnegaan, toen hij, een blik slaande in de kamer van den kapitein, opeens een of anderen Turkschen kreet liet hooren, en verschrikt terugsprong.

„Daar binnen namelijk stonden ter weerszijden een twaalfal

vaatjes, alle geopend; 't waren kruitvaatjes, gelijk de roovers zeer goed wisten. De zwarte korrels grijsden hen toe, en bovendien lag de geheele grond er zoo vol mee bestrooid, dat men geen stap kon doen zonder er op te trappen, waardoor kruit heel licht kan ontploffen.

„Te midden van dat alles en nog wel op een open vaatje, zat „Lange Lourens” heel bedaard zijn steenen pijpje te rooken. Eén vonk vuurs en . . .

„Goede vriend,” zoo sprak de schipper tot den Mohamedaan, „gij zijt . . .”

„Maar konden zij dan elkaar verstaan, grootvader?” riep Jan eensklaps.

„Zeker, jongenlief. In de havens van de Levant spreken handelaars, schippers, zeelui en dergelijke met elkaar een taal, die zoo wat een mengsel van alles is. Ieder verstaat daar genoeg van om te zeggen wat noodig is.”

„Gij zijt” — zoo sprak Lourens dan — „gelijk gij ziet vlak aan de poort van het paradijs. Als gij met al uw volk niet aanstonds rechtsomkeert maakt en u wegpakt, ja, al neemt gij maar een spijker of een eind touw mee, of kijkt een van mijn volk leelijk aan, dan klop ik deze pijp uit en — wij vliegen allen ten hemel, gij naar den uwen en ik naar den mijnen.”

„O, hij meende zeker, dat hij 't schip dan in de lucht zou laten springen, nietwaar?”

„Juist, mijn jongen, en zoodra de roover dat hoorde, keek hij nog eens even naar de vaatjes, toen naar Lourens, die kalm zat voort te rooken, en daarop werd zijn geel gezicht haast vaal. Of dat van spijt of van schrik was weet ik niet, maar wel dat de heele troep in een oogenblik 't dek kwam opstormen. Wij dachten, dat het er van langs zou gaan, en grepen tenminste naar onze messen. Maar neen — de lieden, die van beneden kwamen, schreeuwden den anderen wat

toe, waar wij niets van begrepen, en in een oogenblik sprongen zij allen als dollen in de booten en roeiden weg, veel sneller dan zij gekomen waren.

„We konden onze oogen niet gelooven, toen we dat zagen. „'t Is of een booze geest hen jaagt!” riep de een van ons den ander toe. In vijf minuten was heel 't schip van roovers schoongeveegd. We zagen hoe ze uit de booten weer op hun schip klauterden, dat weldra afhield, en na een paar uur uit het gezicht was.

„De kapitein was intusschen op 't dek verschenen. „Een nieuw grootzeil op!” luidde zijn bevel, en 't duurde niet lang of we zett'en met flink wind regelrecht koers naar de Straat van Gibraltar.

„En nu, jongen,” zoo sprak „Lange Lourens” tot mij, „ga naar beneden met een stoffer, veeg den vloer schoon aan en zet de vaatjes weer in 't ruim.”

„Ik ging naar beneden, gevolgd door den schipper, maar nauwelijks had ik de kajuit bereikt, of ik deed als de Mohammedaan en sprong met een schreeuw achteruit.

„Wat scheelt je, jongen?” vroeg „Lange Lourens”, terwijl hij met zijn pijpje, dat haast nooit uit was, de kajuit binnenging.

„Nu verschrikte ik nog meer en kon geen woord uitbrengen, dan: „Kruit! kruit!”

„Kom!” riep de schipper en greep mij met zijn zware hand bij den kraag, „doe wat ik je zeg. Zet die tonnetjes met raapzaad weg, en veeg, wat er op den grond ligt netjes op. Maar trap er niet op, anders krijg ik vetvlekken op den vloer en jij blauwe plekken op den rug.”

„Met bevende handen gehoorzaamde ik. Doch gelukkig werd ik weldra gerustgesteld. 't Was wezenlijk raapzaad, een deel van onze lading, dat in de vaatjes en op den grond lag. Voor wie niet beter wist, leek het sprekend op kruit.

De Mooren ten minste hadden 't er voor gehouden, en dat was ons geluk geweest. Ik was in mijn ziel blij, dat het zoo was afgelopen, en voor 't eerst in mijn leven dankte ik den Heere God recht hartelijk."

„Dat was toch een slimme kapitein, grootvader," sprak Jan.

„Zeker was hij dat, en wij hebben 't ook nooit vergeten, hoe hij door zijn schranderen inval niet alleen de lading, maar ook ons allen gered heeft. Zonder hem hadden we menschelijkerwijs Duitschland nooit weer gezien. Thans waren we binnen vier weken thuis, en ik verzeker je, jongen, dat mij de tranen in de oogen stonden, toen ik na zoo langen tijd weer goed en wel door de straten van Rostock en naar vaders huis wandelde.

„Toen ik mij weer eenmaal thuis bevond, had er iets met mij plaats, dat je misschien heel vreemd zult vinden. Ik vertelde natuurlijk aan vader en moeder wat er op reis gebeurd was en zij ijsden bij de gedachte, dat ik maar ternauwernood aan 't gevaar was ontkomen, slaaf te worden bij de Mooren. Daaraan dacht ik zelf echter minder, maar wel aan den schrik, dien ik gekregen had, toen ik het zaad, dat ik voor kruut hield, op den grond zag liggen. Wanneer ik daarvan sprak, voer mij een rilling door de leden. Dat werd telkens sterker, en om kort te gaan, ik kreeg zulk een schrik voor het zeeleven, dat niet alleen al mijn vroegere lust verdween, maar ik zelfs vast besloot nooit weer te gaan varen, op zee althans. Toen dan ook „Lange Lourens" twee maanden later mij vroeg of 'k weer meeding, weigerde ik beslist. Hij keek vreemd op, want hij had het goed met mij voor, doch ik bleef er bij. Mijn ouders spraken er ernstig met mij over, maar het hielp evenmin. Toen zeiden zij: „Welnu, wij zullen je niet dwingen; met tegenzin iets te doen gaat toch niet goed. Je blijft hier."

„Ongelukkig, zouden we zeggen, stierf een maand later plotseling mijn vader. Moeder bleef over met zes kinderen, waarvan ik de oudste was. Wat nu te doen? Een ambacht had ik niet geleerd. „Weet ge wat, moeder,” sprak ik, „ik wil u niet tot last wezen. Ik ga naar Holland. Op het schip hebben ze mij daar zoo dikwijls van verteld. Daar komen alle jaren duizenden schepen, er wordt veel handel gedreven, en iedereen kan er veel geld verdienen. Ik zal zien of ik daar geen werk kan krijgen, en als 't goed gaat kan ik misschien voor u nog zorgen ook.”

„Maar waart u niet bevreesd zoo alleen naar een vreemd land te gaan?”

„Neen, Jan, dat is bij ons de gewoonte zoo: veel jongelui doen dat. Bovendien honger is een scherp zwaard. Moeder vond het wel heel naar, doch wist ook niets beters. De dominee en een paar andere goede menschen zorgden dat ik wat reisgeld kreeg, en zoo zei ik dan op een Maandagmorgen moeder en de broers en zusters vaarwel, en aanvaardde de reis. Mijn heele bezitting bestond, behalve in 'tgeen ik aan 't lijf had, in eenige daalders en een pakje kleeren.

Rostock is een heel eind van Nederland, en je begrijpt, dat ik, om met mijn geld rond te komen, juist geen weelderig leven moest lijden. Gelukkig was 't zomer, en kreeg ik bij de boeren meestal om niet nachtverblijf, ja dikwijls nog wat eten er bij. En zoo trok ik dan voort, elken dag een eindje vorderend, van de Oost- naar de Noordzee, tot ik eindelijk Arnhem bereikte, de eerste stad in 't gebied der Vereenigde Nederlanden, waar ik aankwam. Ik bemerkte al spoedig, dat hier voor mij niets te verdienen viel, en dat ik in 't eigenlijke Holland wezen moest. Daarom verhuurde ik mij bij een Duitschen schipper uit Keulen, die naar

Rotterdam voer; in die laatste stad hoopte ik dat het mij wel gelukken zou het noodige te verdienen."

„En ging dat, grootvader?"

„Dat zul je hooren," sprak de oude man, „maar op een anderen keer. Voor ditmaal moet ik ophouden, doch uitstel is geen afstel."

II.

VEILIG GELAND.

„En nu, Jan," zoo sprak grootvader een veertien dagen later, toen zijn kleinzoon weer bij hem was, „zal 'k je verder vertellen, opdat je weet hoe 't kwam, dat ik voorgoed in Nederland bleef.

De schipper, die mij had meegenomen, moest te Rotterdam lossen. Op een Zaterdagmiddag — 'k herinner het mij nog zeer goed — waren we daarmee bezig. We lagen op de Maas, dicht aan den wal, en op de rivier was 't vol schepen en jachten, zeil- en roeischuitjes, want het was prachtig weer.

Opeens hoorde ik een geweldig geschreeuw. Ik zag om en bespeurde een kleine boot, die geheel 't onderst boven lag. Een groot vaartuig was er, zoo bemerkte ik later, tegenaan gevaren. Twee mannen of liever jongelieden, lagen in 't water, doch ik zag aanstonds dat zij zwemmen konden, maar tegelijk angstig rondzagen. Al 't volk rondom schreeuwde. Er lag namelijk nog een derde in 't water; ik kon hem echter niet zien, want hij was gezonken, daar hij niet zwemmen kon, en degenen, die hem hadden zien onderduiken, riepen, dat hij zeker onder 't schip geraakt was.

Nu had ik als jongen voortreffelijk leeren zwemmen, en

kon duiken als een eend. Zonder mij lang te bedenken, wierp ik mijn buis uit, sprong in de Maas en dook onder. In 't eerst onderscheidde ik niets, doch 't duurde niet lang of ik bespeurde een zwart lichaam, dat nog scheen te spartelen. Met veel moeite wist ik het te grijpen, 't was de drenkeling. Zooals je weet is het in het water gemakkelijk iets voort te sleepen, en 't gelukte mij dan ook met mijn last onder 't schip uit en boven water te komen. 't Was hoog tijd, want de jonkman, dien ik gegrepen had, was den dood nabij en ik zelf was bijna gestikt. Verdrinken is eigenlijk stikken en niet anders.

Gelukkig waren in dien tusschentijd wel vijf, zes bootjes met mannen naderbij gekomen, en weldra werd ik goed en wel met den geredden jongeling naar land geroeid. Ik wilde weer naar den schipper terug, maar een deftig gekleed heer hield mij tegen en zei iets, dat ik niet verstond. Ik antwoordde in het Duitsch, en dadelijk sprak hij in dezelfde taal: „Ga maar mee; voor den schipper zal ik wel zorgen.”

Een half uur later bevond ik mij in een der kamers van een huis, zoo prachtig als ik er nog nooit een had gezien. De kajuit van „Lange Lourens” was daar niets bij. Dezelfde heer, die des middags tot mij had gesproken, trad binnen, nadat ik eerst schoone, droge kleeren had moeten aantrekken en gesmuld had aan een verkwikking, zooals er noch op 't schip noch thuis mij waren te beurt gevallen. Naast den heer liep een dame, wat ouder dan hij. 't Waren de vader en moeder van den jonkman, dien ik had gered. Ik zal u maar niet alles verhalen, hoe zij mij wel honderdmaal bedankten, hoe de dokter, die voor den drenkeling was gehaald, ook naar mij moest komen zien, die er gelukkig best aan toe was, en zooveel meer. Ik had een heerlijken middag. Doch 't beste volgde nog. Toen ik heen zou gaan

namelijk, vroeg mij de heer wat mijn beroep was. Ik antwoordde dat ik er nog geen had, en vertelde hem mijn geheele geschiedenis.

„Kunt gij Duitsch schrijven?” vroeg hij, „en een brief opstellen?”

„Ja,” antwoordde ik.

„Nu,” sprak hij, „hier is een pen en papier. Schrijf nu eens in 't Duitsch op, wat heden middag is gebeurd. Dan wil ik het straks gaarne eens lezen.”

„Hij ging heen en ik zette mij aan 't werk, terwijl de knecht brood en bier voor mij bracht. Hoe gelukkig dat ik nog in den laatsten tijd op school alles zoo degelijk had geleerd! Hoe had de Heer alles bestierd en voor mij gezorgd, zonder dat ik het wist!”

„Een paar uur later trad mijnheer weer binnen; ik was klaar. Hij nam het papier op, las het langzaam en aandachtig een paar maal door, en sprak toen:

„Dat is flink gedaan, beste vriend; men zou 't onder uw eenvoudige kiel niet zoeken. Gij hebt mijn zoon gered en dat is meer dan ik u ooit kan vergelden. Wilt gij bij mij blijven, dan zal ik met Gods hulp mijn best doen 't zoover te brengen, dat gij geen reden hebt tot klagen, en in dit land vindt wat gij er zoekt.”

Ik wist niet wat te antwoorden en stemde zwijgend toe. Doch toen hij mij nu ook nog een geschenk in geld wou geven, weigerde ik. Een nieuw pak, dat in der haast voor mij was gehaald, moest ik echter van de dame aannemen. En toen ik nu zoo, als een heer gekleed, weer alleen liep door de straten der vreemde stad, die ik echter reeds begon lief te krijgen, kwamen mij de tranen in de oogen van blijdschap en dankbaarheid. Doch Hem te danken, die voor de tweede maal reeds mij had bewaard en gered, vergat ik.

't Was alsof ik in het vrije, nieuwe leven, dat ik nu een poos geleid had en in het vreemde nieuwe land, den Heer geheel begon te vergeten, hoe trouw Hij ook voor mij had gezorgd. Doch Hij vergat mij ook verder niet.

Reeds den volgenden dag ging ik uit den dienst van den schipper over in dien van den heer Maetsens, zooals mijn nieuwe meester heette. Ik werd op zijn kantoor geplaatst, en had de eerste dagen niet veel anders te doen dan boodschappen te verrichten, brieven te ontvangen, dit en dat af te schrijven enz. Hoe ongewoon mij dat werk en vooral het lange zitten ook was, ik wende er spoedig aan. Daar niemand zoo goed Duitsch schreef en verstond als ik, kreeg ik weldra een deel van 't werk, dat den Duitschen handel betrof, voor mijn rekening. Na een maand of wat gevoelde ik mij er volkomen thuis, en zoo groeide uit den gewezen scheepsjongen een kantoorklerk. De ruil was niet kwaad, vooral wijl ik zeer goed betaald werd, meer uit dankbaarheid dan om mijn werk, denk ik. Doch hoe 't zij, reeds na zes maanden kon ik twintig daalders aan moeder te Rostock zenden, en nog weet ik hoe ik wel een half uur zat te snikken en weenen bij 't lezen van den brief, dien zij mij schreef na 't ontvangen van dat geld.

't Was goed, dat ik dien brief kreeg. Je moet namelijk weten dat ik, schoon elk mij een oppassend jongmensch noemde en mijn patroon zeer over mij tevreden was, toch steeds verder van den Heer afdwaalde. Mijn eenige gedachte was nu: geld verdienen, rijk worden. Ik bedacht niet, dat de Schrift zegt, hoe zij die dat willen in vele verzoeken en in den strik vallen. Mijn meester was een godvreezend man; op Zondag werken deed hij nooit. Ik echter nam in stilte een of ander werk van 't kantoor mede, en maakte dat vaak Zondags op mijn kamer af, of ik gebruikte den Dag

des Heeren om mijn geld te tellen en te berekenen hoe ik nog meer kon winnen. Naar de kerk ging ik nooit . . .”

„Maar u kon ook den dominee niet verstaan,” zei Jan.

„Daar zat 't niet in,” sprak grootvader. „Want er was ook een Duitsche kerk, en bovendien begon ik 't Nederlandsch al aardig te spreken. Neen, de lust ontbrak.

Den 5en Augustus was het de verjaardag van mijn patroon. Er werd dan een groot feest gegeven, waar alle onderhoorigen bij mochten komen en dus ook ik. Er waren nog verscheiden gasten en onder anderen een, dien ik en velen met mij nooit zullen vergeten. Het was dominee Brakel, een man die bij iedereen te Rotterdam geëerd was.”

„Is dat dezelfde dominee, die de twee dikke boeken heeft geschreven, waar u zoo dikwijls in leest, grootvader? Met dat prentje er in?”

„Juist, Jan. Je bedoelt de „Redelijke Godsdienst”. Je hebt de afbeelding van Brakel die er in staat ook al gezien, merk ik, en weet dus hoe hij er uitzag. Nu, die eerwaardige predikant was er ook, en wij hoorden het gebed, dat hij deed voor onzen patroon en zijn vrouw en kinderen en allen, die in 't huis waren. Een poosje later, toen ik een oogenblikje op een bank in den tuin zat, kwam vader Brakel — zoo noemden we hem — daar ook, en ging juist naast mij zitten, waar ik niet erg op gesteld was, want ik had den Heere God niet lief en dus ook Zijn dienaren niet.

„Weldra raakte ik met den dominee in een druk gesprek, en tot mijn verwondering bespeurde ik, dat hij geen strenge, vervelende man was, zooals ik gedacht had, maar iemand met wien 't een genoegen was te praten. Hij was zelfs zoo vriendelijk Duitsch te gaan spreken, toen hij bemerkte, dat ik zijn taal nog wat moeilijk sprak.”

„En wat vroeg hij u wel, grootvader?”

„O allerlei, Jan; ik ben er veel van vergeten, doch niet wat hij bijna het laatst vroeg. Dat was, hoe ik mijn Zondagen doorbracht. „Gij hebt dan,” zei hij, „geen werk en komt zeker trouw ter kerk. Kunt gij een Hollandsche preek verstaan?”

Ik werd wat verlegen en wilde mij eerst met een leugen redden. Gelukkig deed ik dat echter niet, maar vertelde enkel, dat ik Zondags dikwijls te moe was, om 's morgens naar de kerk te gaan, en 's middags graag wandelde.

„Lieve vriend,” sprak dominee Brakel, „gij doet als velen. Zij verslapen de ochtendkerk, vereten de middagkerk ¹⁾ en verwandelen de avondkerk. Maar bedenk wel, dat er een tijd komt, waarin gij iets anders en iets meer zult noodig hebben, dan slaap of eten of wandelingen. De Heer heeft u, gelijk ge mij vertelt hebt, nu driemaal Zijn gunst bijzonder betoond. Maar zoo gij Hem vergeet, zal Hij u eindelijk ook verlaten.”

Toen stond hij op en ging weer naar binnen; ik volgde hem. Dien avond had ik weinig genoeg meer, want ik kon zijn woorden maar niet vergeten. Eigenlijk heeft hij toch gelijk, moest ik erkennen, doch mijn verdorven hart was nog zoo vol met de dingen dezer wereld, dat ik tenslotte mijn best deed vader Brakel te vergeten, en mij niet te storen aan wat hij had gezegd.

Een week of wat later keerde ik op een Maandagavond van het kantoor naar huis terug, toen ik den dominee in de verte zag aankomen. Wacht, dacht ik, laat ik hem ontloopen; anders vraagt hij zeker weer waar ik gisteren geweest ben, en volgt een nieuwe bestraffing.

¹⁾ Bijna ieder gebruikte toen om 12 of 1 uur 't middagmaal; een goede gezonde gewoonte, die in Duitschland nog bestaat, maar hier bij velen in onbruik is geraakt.

Doch vader Brakel of liever de Heere God wist mij wél te vinden. Juist wilde ik een zijstraat inslaan, toen er een vrachtwagen uitkwam met twee paarden bespannen. Een der dieren viel, er ontstond een gedrang van volk, zoodat ik er niet door kon, en eer ik er aan dacht stond de dominee naast mij, en tikte mij op den schouder.

„Wel, hoe hebt gij nu den laatsten dag des Heeren doorgebracht?” was wezenlijk zijn eerste vraag.

Ik werd wat knorrig en antwoordde kortaf: „Ik ben thuis geweest, dominee, en heb mijn tijd besteed met het nazien van rekeningen.”

Vader Brakel zag mij ernstig aan, en sprak toen langzaam en plechtig:

„Daar zal de Oordeelsdag ook mee doorgebracht worden. Onthoud dat: ik groet u, mijn vriend.”

„Maar wat wou hij daarmee zeggen, grootva?” vroeg de jonge hoorder.

„Wel, jongenlief, dat de Heere God in den Grooten dag rekenschap zal vragen en rekening houden over onze daden, gelijk de heer, die zijn dienstknechten ponden gaf om er winst mee te doen. Net als ik Zondags alles narekende wat in heel de week was verloren of gewonnen, zou de Heere God dan doen over heel mijn leven. Dat bedoelde vader Brakel, en ik begreep het zoo goed, dat ik geweldig verschrikte, en met een benauwd hart thuiskwam.

Wel beproefde ik ook nu weer het lastige woord dat de dominee gesproken had kwijt te worden, maar het ging niet, want het was een pijn, dien de Heer hem gegeven had af te schieten, en ik dank God er nu voor. Ik begon in te zien, hoe verschrikkelijk het voor mij zou afloopen, als die groote afrekening eens spoedig kwam, en dat te meer wijl ik te huis en op school het woord Gods gehoord had, en den

wil des Heeren zeer goed kende, maar niet gedaan had. Ik wist eindelijk niet beter dan naar vader Brakel te gaan, al vreesde ik dat hij boos zou wezen. Doch hij ontving mij vriendelijk."

"En wat zei hij, grootvader?"

"Vriend," zoo sprak hij, "t'is goed dat gij nu komt, eer de groote afrekening begint. Thans kan uw schuld nog worden uitgedelgd. Daartoe heeft de Heere Jezus aan het kruis Zich overgegeven in den dood." Daarop sprak hij lang met mij over al deze dingen, die ik vroeger ook wel had gehoord, maar die nooit verder waren gekomen dan mijn hoofd. Nu echter drongen ze diep in mijn hart.

Evenwel, vader Brakel was maar een mensch en alleen de Heere God kon, gelijk de dominee mij ook zelf zeide, mijn onrust stillen, mij vrede en blijdschap geven. Dat heeft Hij ook gedaan, schoon niet in een oogenblik. Zelfs niet tijdens het leven van vader Brakel, die nu mijn vriend werd en dikwijls tot mij zeide: Houd maar aan in't gebed, totdat de Heer allen twijfel en ongeloof bij u wegneemt. Hij zal u niet loslaten; houd gij Hem vast." En vele jaren daarna, toen ik wist dat mijn zonden vergeven waren en de Heer Jezus mijn Heiland was, zijn die woorden vervuld.

Zoodra het eenigszins kon, ging ik het gezin te Rostock eens bezoeken. Van mijn broers en zusters waren er nog maar twee bij moeder in huis; de andere waren of getrouwd, of hadden hier en daar hun werk. De Heer had mij zoo gezegend, dat ik, als ik 't zuinig aanlei, best voor moeder, en zoolang 't noodig was ook voor de jongeren zorgen kon. En daar ik niet in Duitschland wilde blijven, omdat ik 't hier zoo goed had, en 't ook niet kon wijl ik hier mijn geld verdiende, reisden we met ons vieren terug naar Rotterdam. Mijn moeder is daar gestorven, gelijk je weet, en ik zelf zal haar wel spoedig volgen."

„Dat hoop ik niet, grootvader,” sprak Jan droevig.

„Mijn beste jongen,” hernam de oude man, „de Heer heeft met mij alles wel gemaakt. Toch is het uitnemendste van onze dagen nog moeite en verdriet. Je weet nu, hoe ik hier gekomen ben en ik heb dit goede land liefgekregen. Maar daarginds boven de wolken, daar is het ware vaderland en daarnaar verlang ik. God zal er mij brengen en u ook, mijn jongen, als je in Zijn wegen wandelt.”